

Maurice Maeterlinck

Otkada je g. 1912. taj belgijski pjesnik dobio Nobelovu književnu nagradu, postao je popularan kao malo tko. Sada je u 65. godini. On je napisao ova djela:

- L' Oiseau bleu 1912 (igra)
- Marie-Madeleine (drama) 1913.
- La Mort 1913 (filoz. spis)
- Le Bourgmestre de Stilmonde (drama) 1918.
- Interieur (aktovka u 1. činu) 1919.

Usto je izdao za prirodopis dvije važne knjige: Pčele (1914) i Život termita (1917). Da se osvrnemo upravo na ova dva djela. Povoda nam zato daje članak, što ga je P. Bourfeind (Köln) objavio u »Literatur« (okt. 1927) pod naslovom »M. M. der Dichter philosophischer Naturbetrachtung«. On slavi Maeterlincka: On je po svom najdubljem biću filozof, ne u smislu struke, nego kao onaj, koji traži i daje svijetu smisao. Maeterlinckova filozofija ima u tome svoj vrhunac, da ne odgovara odlučno, nego postavlja pitanja, te samo nagađa, kako bi se riješilo ta pitanja«. I opet nadodaje: »M. je tragičan kod nepromostive napetosti između vanjštine i nutarnosti, ograničenosti i neograničenosti... M. se trudi, da životne zakone više osjeti negoli na koncu da zamisli«.

Što je u stvari? Zasluguje li Maeterlinck ovu pohvalu?

Prirodoslovac je sin znanosti i on ne vidi u prirodi drugo nego činjenice; pjesnik također gleda te činjenice, ali im se divi i tumači ih kao filozof. Filozof ih tumači u smislu svog sustava, pjesnik po svom časovitom raspoloženju i bogatoj fantaziji. M. je pjesnik i k tome hoće da filozofira. To se zrcali u oba njegova spomenuta djela. A koji je njegov filozofski sustav? Što odlučuje njegovim pjesničkim tumačenjem? To je moderni **monizam**, dakle panteizam. U tome nije on originalan. On je sin svoje dobi. Ta u naše doba, tko ne poznaje ili ne će da prihvati pozitivnu objavu kršćansku, srce u tabor monista. To je bolest druge polovice 19. i našeg 20. vijeka. Evo to je »nota praedominans« u spisima Maeterlinckovim, posebice u onim o pčelama i termitima.

M. ima neku posebnu zamamljivost u svojim djelima, kao i Renan u »Vie de Jesus« ili Fustel u » Cité antique« a to je stil i način prikazivanja. Sva trojica znadu da nam ne samo jednostavne stvari prikažu zanimljivima, nego da to posebno iskrite i u slatkoj, ugodnoj formi serviraju. Stil i polet, napeto prikazivanje — to je njihova svojina i njihova tajna u uspjehu.

Drugo je pitanje, da li je Maeterlinck i kao filozof također tako spretan. Tu je njegova Akilova peta. On ima jednu fiksnu ideju: sve svesti na monističku evoluciju. Tu upravo nije prave sreće. Kako to?

Maeterlincku su termiti na svijetu već nekoliko milijuna godina; oni dakle vode dulju borbu za opstanak negoli čovjek. A što oni pokazuju u svojoj borbi i evoluciji? Da su došli do vrlo pametne, zapletene doduše, ali vrlo razvijene i dosljednje civilizacije (?) ili organizacije. Termiti imaju veliku uzornu političku, gospodarstvenu i socijalnu organizaciju. Nije li to odraz sudbine ljudskoga roda? M. tvrdi, da je termit pomoću male nevidljive snage, što je mi zovemo instinktom (a kod sebe razumom), prošao slavodobitno kroz borbu za opstanak, te se »pridigao iz dubine nevolje, slične čovječjoj, i dopro do kulture, koja u mnogom pogledu ne zaostaje za onom, koju smo mi postigli«. Tu, kako se vidi, radi u M. fantazija, doduše pjesnička, ali ipak fantazija, koja je inače sveti Filip Neri nazvao »la matta di casa« (luđakinjom). I sam Bourfeind, i ako je inače oduševljeni Maeterlinckov štovatelj, mora priznati: »To je vidni kut, pod kojim M. promatra prirodu, dakle vazda pogledom na čovjeka i njegovu moguću sudbinu. Jasno je, da on koješta tako u prirodi počovječuje (antropomorfizira), pa ma koliko je inače on potankosti iznio, ipak on ostaje pjesnikom obzirom na način, kako prikazuje prirodu u odnosu prema čovječanstvu. Tako se on odalečuje od čisto znanstvene metode. No u tome i leži dražest ove knjige. Sve je čovjeku tako blizu, značajno za sudbinu, sve u nekom odnosu«.

Što ovo znači? M. nije čovjek znanosti, nego fantasta. On bira i navodi činjenice iz života pčela i termita, kako mu konvenira; drugo niti izdaleka ne spominje, o tome šuti. U svemu pokazuje, kako je sve mudro uređeno. Na koncu i sam priznaje, da to nijesu mogle te male životinjice stvoriti, nego je to učinila u njima neka sila, koja je mudra. Koja je to sila? Mi kršćani znamo, »da je to osobni« Bog. M. zove tu silu »Bogom« u panteističkom smislu. A dokaz? On ga ne iznosi, niti haje za njim; on samo tvrdi ili, bolje govoreći, navodi čitaoca, neka sam tako zaključim na osnovu njegovih navedenih jednostranih činjenica. To nije znanost, kako priznaje i Bourfeind. A gdje nema znanosti, nema ni filozofije u pravom smislu te riječi. Dakle M. nije filozof, koji drži do neke znanosti. On samo svojim stilom pogoduje jednoj ideji — kakva je monizam — i u tome leži uzrok njegova uspjeha, da je tako brzo i lako našao brojnih čitalaca i štovatelja.

Ako ćemo ipak Maeterlincku dati neki filozofski naslov, to ga onda moramo najprije nazvati »tendencijoznim« filozofom. Zašto? Čujmo Bourfeinda. On piše: »U ostalom M. nije nesklon, da termitima pripíše mjesto instikta intelekt«. Davna je to želja i kod starih materijalista, da ponište veliki jaz, koji se nalazi između čovjeka i životinje, pa tendencijozno ističu tobožnje velike umne sposobnosti životinja i iznose rijetke ljude vrlo ograničenih sposobnosti, da onda usklikne: Eto kako je mala razlika između njih! Tu M. zaboravlja, da životinje uopće, pa i termiti, vazda isto pra-

ve; tu nema napretka. One doduše spoznaju, ali ne sude, jer bi inače znali kao i čovjek, da napreduju u primjeni i da ne rade suvišnjih stvari ili one bez cilja i koristi. Termiti n. pr. goje za se neku vrst gljivica. Iz toga izvodi M., da oni imaju intelekt ili svijest. To je previše, a stari su govorili: Qui nimis probat, nihil probat. Uistinu on previše dokazuje. Ta i malo dijete, kome je par mjeseci, obavlja nekoje čine, koji na oko izgledaju kao da je ono svjesno tih čina, a ipak nije. Tako gladno dijete plače i zasićeno se umiri. Je li ono toga svjesno? Zacijelo nije. Ako luđaku pružimo kamen mjesto hljeba, on ne će to pojesti. Svi ipak znamo, da on toga nije svjestan. Dakle iako čini djelo po sebi, ne slijedi da je on toga i svjestan. Intelekt čovječji pak uključuje svijest. Zar taj intelekt djeluje u čovjeku somnambulisti? On izvodi kao i životinja vrlo pametne ili svrsi shodne pokrete i gibanja, a pak on toga nije svjestan. Termiti dakle nijesu svjesni, kada goje spomenute gljivice, i ako je to divna ustanova. Kada bi oni bili toga svjesni, onda bi i druge biljke, još korisnije, gojili sebi u prilog. I u tome postupaju vazda jednako kao i pčele u gradnji svog saća. No ako nijesu svjesni svog postupka, onda sami nijesu izumjeli toga, nego su kao i mravi i pčele došli na svijet s gotovim i određenim sposobnostima. Kako pauci vazda jednako predu svoju predu, a pčele grade saće, tako i termiti nepoznaju napretka. Tako se vidi u palentološkim nalascima, da im je tijelo vazda isto, a to pretpostavlja ili daje naslućivati psihične pojave. Barem tako moramo suditi po zakonima monizma, uz koji M. pristaje.

Još nešto! Hartmann je također promatrao prirodu i iznio je divne pojave upravo umne uredbe. No mjesto da priznade, da je to divno uredio i stvorio Bog kao osobno biće u kršćanskom smislu, on svodi sve te pojave na besvjesno panteistično biće kao uzrok. Tu se očividno vidi, da za volju svog filozofskog sistema čita u činjenicama ono, što želi da nađe. Pro ratione stat voluntas! Slično postupa i Maeterlinck. I on hoće da je sve nastalo po panteističnom receptu. On se doduše divi, kako u čovječjem tijelu 60 trilijuna drži na okupu životna sila, pa odmah veli, da je tako i gnijezdo termita jedno biće poput čovjeka i da ga jednako drži nevidljiva sila. Još dalje izjednačuje čovjeka sa životinjom. On kaže: Kako u ljudskom tijelu fagociti uništavaju pomrle ili nekorisne celule, tako postoji kanibalizam i termita. To nije nikakovo zlo. No M. odmah nadodaje: U svemu tome postoji slijepi rad za nepoznati cilj! Drukčije i ne može da reče panteista.

Panteiste uopće zalaze u pravi labirint i to bez niti; naprijed iđu, ali ne znaju, kako će natrag, pa se izgube na putu. I sami priznaju, da je nejasno ovakovo shvaćanje i tumačenje, pa nije ni čudo, ako se i zagleću u svom razlaganju i ako konačno upadaju u odvratni pesimizam. I Bourfeind veli o Maeterlincku »O svim

odgovorima na pitanje o zagonetki života, ma koliko ih dala filozofija u svom naprezanju počevši od Leibnitza i Schopenhauera do Claudea Bernarda, veli Maeterlinck, da više ili manje otvoreno priznaju, da mi ništa ne znamo, ništa ne razumijemo, te će nam početak smisao i cilj života i njegovih pojava još dugo, možda vječno ostati skrivenim « (Literatur, 1 c. 17)

Kako li ljepše razumije, shvaća te stvari inteligentni kršćanin katolik! On priznaje Boga kao osobno biće i onda mu je sve konsekventno. Bog je naime sve slobodnom voljom i razumno uređio; u sve je postavio neku samostalnost i organizaciju, ali je samo čovjeku dao razum i volju, a drugo sve djeluje po instinktu prema unaprijed određenom cilju. Za nj životinje nijesu mehanizam, ali niti duhovna bića; one spoznaju, ali ne razumom, nego sensitivnom spoznajom, pa zato i ostaju vazda na istom stepenu rada. Panteizam je negacija zdravog razuma i zato najveći neprijatelj kršćanstva. Je li onda čudo, da je protiv Maeterlinckova morala progovoriti i katolička naša Crkva? Da je i ona morala nastupiti protiv tog pisca tako popularnog? U nas rimo-katolika nema pitanja, ako je i malo važno, a da ne bi Crkva prema njemu jasno i bistro nastupila, kako je to zgodno istaknuo Chesterton u izlaganju uzroka svog obraćenja. I ta je naša mati glasno progovorila god. 1914., te je spise Maeterlinckove stavila na indeks.

Time mi katolici znamo, što moramo držati do Maeterlinckove filozofije i njegovih nastranih i tendencijoznih nazora.

A. P.

Fiat lux!

PAPA GRGUR VII. I KRALJ SLAVIĆ

ili novi poraz prof. Šišića.

N. Maslač je g. 1925. dokazao u našem časopisu (str. 81 i 136), kako papa Grgur VII. nije dao uhvatiti hrvatskog kralja Slavića. Profesor Šišić drukčije misli. On je stvorio i ispleo posebnu legendu, da je naime papa Grgur VII. pozvao Saracene i dao u ropstvo odvesti Slavića. U glavnome je Maslačev članak i naperen protiv te Šišićeve teorije. Šišić je dugo šutio i gotovo iza pola godine dana progovorio u »Jugoslavenskoj njivi« (1. sept.